

فصلنامه علمی (مقاله علمی-پژوهشی) جامعه‌شناسی سیاسی ایران، سال سوم، شماره

چهارم (پیاپی ۱۲) زمستان ۱۳۹۹، صص ۲۷۵۰-۲۷۳۱

بررسی جایگاه و نقش قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی ایران در

انتقالات ارزی در چهارچوب حقوق بین الملل سرمایه گذاری

محمد رحیم بهبهانی^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۶/۲۰

بهنام انصافی آذر (نویسنده مسئول)^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۳۰

زهره فرخی^۳

چکیده:

از آنجا که نظام پولی یا ارزی هر کشوری به عنوان یکی از عوامل ثبات اقتصادی و مالی به حساب می آید، بنابراین، هرگونه اختلال براین نظام می تواند منتهی به اختلال در نظام اقتصادی کل کشور شود. از طرف دیگر بحث سرمایه گذاری خارجی هدف سرمایه گذار از سرمایه گذاری به دست آوردن سود ناشی از سرمایه گذاری و انتقال آسان و بدون دغدغه آن به خارج از کشور پذیرای سرمایه گذاری می باشد. برای جمع این دو مصلحت و هدف، مقررات و قوانین داخلی کشور ها همسو با معاهدات دو و چند جانبه بین المللی سرمایه گذاری و همچنین عرف و رویه بین المللی به مرور زمان تغییر و زمینه انتقال سرمایه در قالب ارز تسهیل گردیده است. حقوق ایران نیز از این قاعده مستثنی نبوده و جهت جذب سرمایه گذاری خارجی دست به انجام تغییرات گسترده در قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی ایران زده است. در همین راستا، این مقاله درصدد بررسی اصول حاکم بر انتقالات ارزی، در این قانون در چهارچوب حقوق بین الملل سرمایه گذاری خارجی است.

کلیدواژگان: قانون تشویق و حمایت از سرمایه گذاری خارجی ایران ، انتقالات ارزی ، حقوق بین الملل سرمایه گذاری.

دانشجوی دکتری گروه حقوق خصوصی، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران

استادیار گروه حقوق خصوصی، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران

استادیار گروه حقوق خصوصی، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران

از مسائل مهم در حوزه سرمایه گذاری چه برای سرمایه گذار و چه برای دولت میزبان، مسئله انتقال وجوه مرتبط با سرمایه گذاری می باشد. بدین صورت که سرمایه گذار در پی این است که بتواند اصول و منافع حاصله را با ارزی معتبر و با کمترین تشریفات از کشور خارج کند؛ در حالی که تنظیم ورود و خروج ارز برای دولت های میزبان (به ویژه کشورهای در حال توسعه) مساله حیاتی محسوب میشود (کلانتری، ۱۳۹۶: ۱۷۷).

امروزه یکی از پرکاربردترین انواع سرمایه گذاری سرمایه گذاری خارجی می باشد، این پدیده از آن جهت بسیار ارزشمند است که خود در بر دارنده دو مساله حیاتی است به بیان بهتر دو فاکتور مهم را رصد می نماید که عبارتند از «سرمایه گذاری خارجی» و «بازار سرمایه» در رابطه با اهمیت این نوع از سرمایه گذاری باید اشاره نمود که منابع محدود مالی کشورها ایجاب می نماید تا از کشورهای دیگر منابع مالی لازم را برای ساخت وساز و پیشبرد اهداف خود استفاده نماید این مساله امروزه به صورت یک اپیدمی هم در کشورهای در حال توسعه و هم در کشورهای توسعه یافته در حال وقوع است تا حدی که این کشورها برای جذب بیشتر سرمایه گذاران خارجی با یکدیگر رقابت می نمایند.

منظور از ارز هر وسیله ای است که به صورت اسکناس، حواله یا چک در مبادلات خارجی جهت پرداختها استفاده می شود و منظور از نرخ ارز خارجی عبارت است از مقداری از واحد پولی ملی که برای بدست آوردن واحد پول کشور دیگر باید پرداخت شود. همچنین می توان نرخ ارز را، ارزش برابری یک واحد پول خارجی به پول داخلی دانست به عبارت دیگر بهای خرید یا فروش یک واحد پول خارجی به پول رایج کشور را نرخ ارز می گویند (فرجی، ۱۳۹۰: ۲۸).

ارز به پول های رایج خارجی اطلاق می شود. به عبارت دیگر، در هر کشور به پول رایج آن پول محلی (۱) و به طورکل پول و به پول رایج سایر کشورهای جهان در آن کشور، ارز گفته می شود. بدین ترتیب اشکال ارز همان اشکال پول است یعنی ارز فقط به اسکناس، مسکوکات سایر کشورها محدود نشده بلکه شامل مانده حساب جاری به ارز که قابل برداشت و نقل و انتقال به وسیله چک یا حواله می باشد نیز می شود.

ارزش یا قیمت ارز یک کشور بر حسب کشور دیگر نرخ ارز نامیده می شود. این امر بر اقتصاد و زندگی روزانه تأثیر می گذارد زیرا زمانی که دلار آمریکا نسبت به سایر ارزها ارزان یا گران

می‌شود، کالاهای خارجی برای اتباع آمریکا ارزان‌تر و کالاهای آمریکا برای خارجیان گران‌تر می‌شود. در واقع عکس این رابطه نیز صادق است زمانی که ارزش دلار سقوط می‌کند، کالاهای خارجی برای اتباع آمریکا گران‌تر می‌شود و کالاهای آمریکا برای خارجیان ارزان‌تر می‌شود. نرخ ارز نیز بین پول‌های ملی کشورهای مختلف ارتباط برقرار کرده و مقایسه قیمت و هزینه‌های بین‌المللی را ممکن می‌سازد نرخ ارز را می‌توان به معنای تعداد واحدهای پول ملی یک کشور که برای خرید یک واحد از پول ملی کشور دیگر لازم است تعریف نمود به بیان دیگر قیمت پول یک کشور برحسب پول کشور دیگر نرخ ارز نامیده می‌شود در چنین شرایطی واحد پول هر کشور می‌تواند برای تعیین قیمت پول کشور دیگر مورد استفاده قرار گیرد.

۱. چارچوب نظری

در رابطه با مقوله انتقالات ارزی در حقوق ایران قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی مصوب ۱۳۸۱/۳/۴ (مواد ۱۳ تا ۱۸) آیین نامه اجرائی آن قانون (ماده ۴ و مواد ۲۲ تا ۳۱)؛ مقررات سرمایه گذاری در مناطق آزاد تجاری - صنعتی (مواد ۱۲ تا ۱۵)؛ آیین نامه سرمایه گذاری خارجی در بورس ها و بازار های خارجی بورس (ماده ۱۰) مصوب ۱۳۸۹/۱/۲۹ هیات وزیران و بخشنامه به شماره ۶۰/۱۰۲۹ بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران (مورخ ۱۳۹۷/۹/۱۳) مقرراتی را وضع نموده اند که این مقررات نسبت به مقررات قانون مصوب ۱۳۳۴ و همگام با تحولات حقوق بین الملل سرمایه گذاری و معاهدات دو و چند جانبه سرمایه گذاری، آزادی عمل بیشتری را برای سرمایه گذاران خارجی در جهت انتقالات عوائد و منافع حاصل از سرمایه گذاری به خصوص در قالب انتقالات ارزی، به وجود آورده است که در این مقاله سعی در بررسی این مقررات داخلی و بین المللی می باشد و بر این اساس ابتدا به بررسی مفاهیم کلیدی چون «سرمایه گذار» و «سرمایه گذاری خارجی» پرداخته و سپس به بحث پیرامون چگونگی امکان انتقال ارز ناشی از سرمایه گذاری می پردازیم و ضمناً اشاراتی به برخی از آرای صادره از مراجع داورى از جمله دیوان داورى اختلافات ایران و ایالات متحده آمریکا درخصوص موضوع انتقالات ارزی خواهیم داشت.

۱-۱. سرمایه گذار خارجی

به موجب ماده (۱) قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی، سرمایه گذار خارجی چنین تعریف شده است: «اشخاص حقیقی یا حقوقی غیر ایرانی و یا ایرانی با استفاده از

سرمایه با منشأ خارجی که مجوز سرمایه گذاری موضوع ماده (۶) را اخذ نموده باشند». به موجب قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی آن چه که در خصوص سرمایه گذار خارجی واجد اهمیت است، «خارجی بودن منشأ سرمایه» خواهد بود، اعم از آن که شخص حقیقی و یا حقوقی باشد و یا آن که شخص دارای تابعیت ایرانی و یا خارجی باشد (میروسی، ۱۳۹۳: ۵۹).

با مطالعه دقیق ماده مزبور چنین به نظر می رسد که این ماده با دقت خاصی تنظیم شده است. زیرا صرف نظر از خارجی یا ایرانی بودن سرمایه گذار، به «خارجی بودن منشأ سرمایه» توجه شده است. با این توضیح که اصولاً غرض از جذب سرمایه گذاری های خارجی، جذب سرمایه های خارجی و به عبارت دیگر، ارز (پول خارجی) می باشد (آتشی، ۱۳۸۸: ۲۰).

به موجب «آیین نامه سرمایه گذاری خارجی در بورس و بازارهای خارج از بورس» سرمایه گذار خارجی در بورس یا بازارهای خارج از بورس عبارت از شخص خارجیست که مجوز معامله از سازمان بورس و اوراق بهادار دریافت نموده باشد و شخص خارجی مورد نظر از سه حالت خارج نیست: حالت اول: شخص حقیقی غیر ایرانی؛ حالت دوم: شخص حقوقی ثبت شده در خارج از ایران؛ حالت سوم: شخص حقوقی ثبت شده در ایران که مجموع سهام شخص حقیقی غیر ایرانی یا شخص حقوقی ثبت شده در خارج از ایران، در سرمایه آن بیش از ۵۰ درصد باشد (باقری مطلق، ۱۳۹۷: ۶).

۲-۱. سرمایه گذاری خارجی

مفهوم سرمایه گذاری خارجی معمولاً بر اساس تعاریف معاهدات دو یا چند جانبه سرمایه گذاری صورت می پذیرد. به عنوان مثال در خصوص معاهدات دو جانبه انعقاد یافته توسط ایران، از معاهدات الگوی اروپایی و آمریکایی پیروی شده است و مفاهیم، موسع و حمایتی می باشند. به عنوان مثال بند (۱) ماده (۱) قانون موافقت نامه تشویق و حمایت متقابل از سرمایه گذاری بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری فدران آلمان در تعریف سرمایه گذاری از یک مفهوم موسع بهره برده است. طبق بند مذکور سرمایه گذاری خارجی عبارت است از هر نوع دارائی که به طور مستقیم یا غیر مستقیم توسط سرمایه گذاران یکی از طرف های متعاقد در قلمرو طرف متعاقد دیگر و بر طبق قوانین و مقررات طرف متعاقد دیگر به کار گرفته شود (انصافی آذر، ۱۳۹۶: ۶۰).

معاهدات چند جانبه ی حمایت از سرمایه گذاری، عموماً صلاحیت ایکسید را مورد شناسائی قرار داده اند و در عین حال تعریفی از سرمایه گذاری ارائه می دهند. برای مثال می توان به موافقت نامه تجارت آزاد آمریکای شمالی (نفتا) (۲) در ماده (۱۱۳۹) و معاهده منشور انرژی (۳) در ماده (۶)، به تعریف سرمایه گذاری خارجی اقدام نموده اند (عسکری، ۱۳۹۳: ۴۹). حتی برای احراز صلاحیت مراکز داوری مهمی چون مرکز داوری ایکسید (ICSID) (۴) باید فعالیت اقتصادی منشا اختلاف جزء مصادیق سرمایه گذاری باشد تا امکان رسیدگی در آن مرکز وجود داشته باشد (انصافی آذر، ۱۳۹۶: ۶۱).

طبق ماده (۱) قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی ایران: «سرمایه گذاری خارجی عبارت است از بکار گیری سرمایه خارجی در یک بنگاه اقتصادی جدید یا موجود پس از اخذ مجوز سرمایه گذاری»

۳-۱. انتقالات ارزی

منظور از انتقالات ارزی (۵) انتقال کلیه وجوه اعم از وجوه ناشی از عملکرد سرمایه گذاری خارجی و یا سایر وجوهی است که انتقال آن به صورت ارز صورت می گیرد. قانون تشویق و حمایت از سرمایه گذاری خارجی (مصوب ۱۳۸۲) در مواد (۱۳) و (۱۴) و (۱۵) انتقالات مربوط به سرمایه گذاریهای خارجی را به سه گروه به شرح زیر تقسیم کرده و تشریفات مربوط به قابل انتقال شدن هر یک از موارد زیر را نیز در مواد مربوطه مقرر نموده است:

- اصل سرمایه خارجی و منافع آن یا آنچه از اصل سرمایه باقی مانده باشد؛ - سود سرمایه گذاری خارجی؛

- پرداختهای مربوط به اقساط اصل تسهیلات مالی سرمایه گذاران خارجی و هزینههای مربوطه، قراردادهای حق اختراع، دانش فنی، کمکهای فنی و مهندسی، اسامی و علائم تجاری، مدیریت و قراردادهای مشابه در چارچوب سرمایه گذاری خارجی (حاتمی و کریمیان، ۱۳۹۳: ۳۶۰). ماده (۱۷) همان قانون سه منبع تأمین ارز برای انتقالات فوق الذکر را به شرح زیر ذکر نموده است: - خرید ارز از نظام بانکی

- از محل ارز حاصل از صدور محصولات تولیدی و یا ارز حاصل از ارائه خدمات بنگاه اقتصادی که سرمایه خارجی در آن به کار گرفته شده است؛

- صادرات کالاهای مجاز طبق فهرستی که در اجرای این بند به تصویب هیأت وزیران با رعایت قوانین و مقررات مربوطه می‌رسد (میرووسی، ۱۳۹۳: ۱۶۳).

مطابق تبصره (۱) ماده مذکور، بکارگیری یک یا ترکیبی از روش‌های فوق در مجوز سرمایه گذاری خارجی درج می‌گردد و بر اساس تبصره (۳) ماده یاد شده، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلف است معادل ارزی وجوه قابل انتقال موضوع بند اول فوق را با موافقت سازمان سرمایه گذاری و تأیید وزیر امور اقتصادی و دارایی تأمین و در اختیار سرمایه گذاری خارجی قرار دهد.

به علاوه بر اساس مواد ۲۳ و ۲۴ آئین نامه اجرائی قانون مذکور انتقالات ارزی سرمایه گذاری های خارجی به استثنای ترتیبات قراردادی که مقرر است برگشت اصل سرمایه و سایر انتقالات از محل صادرات کالا انجام شود، از محل ارز خریداری شده از نظام بانکی تأمین صورت می‌گیرد (حاتمی و کریمیان، ۱۳۹۳: ۳۶۱-۳۶۲).

۲. یافته‌های تحقیق

۲-۱. نقل و انتقال اصل و عایدات سرمایه گذاری خارجی در رویه بین المللی

سرمایه گذاری

چگونگی و شرایط انتقال اعتبارات مالی به وسیله سرمایه گذار به خارج از کشور میزبان سرمایه از دغدغه های اصلی سرمایه گذار خارجی میباشد. سرمایه گذار خارجی نوعاً جهت فراهم نمودن تسهیلات لازم برای شروع و انجام سرمایه گذاری و یا توسعه سرمایه گذاری اش نیازمند ورود اعتبارات مالی به کشور میزبان می باشد. در مقابل، بازگشت سرمایه اولیه و همچنین بازگشت عواید حاصل از انجام سرمایه گذاری به کشور متبوع سرمایه گذار یا کشور ثالث دیگر نیز اغلب هدف اصلی تجاری از انجام سرمایه گذاری می باشد. از سوی دیگر، دولت میزبان هم خوستار مدیریت پول رایج خود و ارز خارجی در محدوده سرزمینی اش می باشد. ارز فراوانی که از کشور، خارج یا به آن وارد می شود، نیازمند کنترل و نظارت بوده تا از این طریق دولت میزبان بتواند از سیاست های ملی اش محافظت نماید. تجربه حاکی از این است که ورود کوتاه مدت و ناگهانی سرمایه و خصوصاً خروج سرمایه می تواند منجر به آشفته‌گی و بی ثباتی در بازار های مالی داخلی گردد (دالزر و شروئز، ۱۳۹۳: ۳۰۸).

آنچه مسلم است اینکه هر کشوری متناسب با سیاست های اصولی خود، نظام پولی مشخصی را طراحی و به آن عمل می نماید. سیاست ارزی - پولی یک کشور معمولاً در راستای کنترل سرمایه هاست و معمولاً توأم با محدودیت ها و قیودی است که مانع از آزادی کامل دارنده سرمایه در نقل و انتقال سرمایه اش می باشد. گرچه شرکت های فراملیتی به واسطه امتیازات و قابلیت های ویژه خود کمتر با مشکل جدی در این زمینه مواجه هستند، لیکن باید پذیرفت که آن دسته از کشورهایی که در مسیر توسعه قدم بر میدارند ناگزیرند تا ابزار سرمایه گذاری خارجی را فراهم کنند و در این راستا علی رغم نیاز شدید به ارز خارجی، کنترل خود را کمتر و خفیف تر می نمایند و این امر خود نشانه تغییر دیدگاه این کشورها و مساعد شدن نظر آنها به مقوله سرمایه گذاری خارجی است (ماندگار، ۱۳۸۴: ۱۴۵).

از نظر عرف بین المللی، رویه دیوان های داوری و دیوان دائمی دادگستری بین المللی، اصولاً دولت ها حق دارند محدودیت هایی را در خصوص نقل و انتقالات ارزی ایجاد نمایند. دیوان دائمی دادگستری بین المللی در سال ۱۹۲۹ در قضیه قرضه های صربستان اعلام نمود که تنظیم سیاست های پولی در انحصار دولت هاست و حقوقدان آلمانی الاصل، مان، در کتاب وزین خود به نام «جنبه حقوقی پول» توضیح می دهد که جز در موارد حکومت اصول عرفی بین المللی یا معاهدات ذریبط، قانونگذار داخلی هر کشور مجاز است محدودیت های ارزی وضع نماید و صرف امتناع از اجازه انتقال وجه به خارج از کشور نمی تواند سوء استفاده از قدرت به نحوه غیر عادلانه و غیر منصفانه تلقی گردد (پیران، ۱۳۹۳: ۱۹۳).

در پرونده شرکت هود علیه دولت ایران که بانک مرکزی از انتقال وجه متعلق به آن شرکت بر اساس مقررات ارزی ایران خودداری نموده بود، دیوان داوری دعاوی ایران و ایالات متحده آمریکا، ضمن تطبیق مقررات ارزی با مقررات صندوق بین المللی پول و با توجه به اینکه اساسنامه صندوق مذکور تا حدود زیادی به دول عضو اجازه اعمال محدودیت می داد، عمل دولت ایران را نامشروع تلقی نمود (پیران، ۱۳۹۳: ۲۹۴).

۱-۱-۲. انتقالات ارزی مربوط به سرمایه گذاری خارجی در چهارچوب اساسنامه

صندوق بین المللی پول (IMF)

بر اساس مقررات اساسنامه صندوق بین المللی پول، گرچه کشورهای عضو صندوق از این حق برخوردارند که از پذیرش سرمایه گذاری خارجی در قلمرو خود ممانعت نمایند. لیکن کشورهای یاد شده در صورت پذیرش سرمایه گذاران خارجی و پس از پذیرفتن مقررات ماده

(۸) اساسنامه صندوق، مجاز نیستند بدون اخذ تاییدیه از صندوق برخلاف مقررات قسمت (۲) الف از ماده مذکور عمل نموده و دسترسی سرمایه گذاران خارجی را به ارز، مشروط یا محدود کنند(۶). کشور ایران نیز در سال ۲۰۰۴ به زمره کشورهای متعهد به ماده (۸) اساسنامه صندوق بین المللی پول پیوست.

ایران پس از پیوستن به صندوق، مواد (۲۳) و (۲۴) آیین نامه اجرایی قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی را که متضمن برخی از محدودیت ها در دسترسی سرمایه گذاران خارجی به ارز مورد نیاز برای انتقالات ارزی خود می باشد، مطابق مقررات اساس نامه و در مرداد ماه ۱۳۸۸ اصلاح نمود (میروسی، ۱۳۹۳: ۱۶۵).

۲-۱-۲. نقل و انتقالات ارزی از دیدگاه معاهدات دوجانبه سرمایه گذاری (BITS)

منافع سرمایه گذار خارجی و منافع دولت میزبان در زمینه نقل و انتقال اعتبارات مالی (ارز)، اصولاً در یک جهت نبوده و مقابل هم هستند. به همین دلیل است که موضوع انتقال اعتبار مالی اغلب مورد توجه معاهدات سرمایه گذاری بوده و قواعدی راجع به آن پیش بینی می شود. اما قواعد و مقررات معاهدات در این زمینه چندان منسجم نبوده و از الگوی واحدی تبعیت نمی کند و بستگی به عوامل مختلفی دارد. اما نباید از این نکته غافل بود که به علت اینکه معاهدات به صورت بسیار دقیق، موضوع انتقال اعتبار مالی را مورد توجه قرار می دهند، اختلافات ناشی از این موضوع نادر بوده و این فرصت کمتر برای دیوان ها پیش آمده تا در رویه قضایی خود به این موضوع پرداخته و آن را با مورد تجزیه و تحلیل قرار دهند (دالزر و شروئز، ۱۳۹۳: ۳۰۹).

در واقع، توافق صریح بین دولت ها در معاهدات سرمایه گذاری می تواند خلاءهای احتمالی موجود در قوانین ملی سرمایه گذاری را پر کند (انصافی آذر، ۱۳۹۶: ۲۸۲)، نکته حائز اهمیت اینکه هر گاه دولت در یک معاهده تعهد به اجازه انتقال سرمایه و عواید آن به ارز بدهد، ممانعت از آن نقض تعهد مستقلی است و از این نظر، معاهدات مزبور مصادیق مجوز خروج ارز را تعیین می کنند. مفهوم تصدق این است که خارج از آن مصادیق دولت محق به وضع محدودیت های ارزی است (پیران، ۱۳۹۳: ۲۹۵).

امروزه معاهدات دو و چند جانبه سرمایه گذاری یکی از مواد و بند های خود را به بحث نقل و انتقال عواید ناشی از سرمایه گذاری که اصولاً و عموماً به شکل ارز صورت می گیرد،

اختصاص داده و اکثر قریب به اتفاق این معاهدات اجازه انتقال این عواید را داده و لزوم همکاری دول طرف معاهده را به رسمیت شناخته اند (۷).

۲-۲. انتقالات ارزی ناشی از سرمایه گذاری از دیدگاه حقوق ایران

از نظر حقوق ایران قوانینی مرتبط با سرمایه گذاری و ورود و خروج سرمایه به خصوص در قالب «ارز» در چارچوب «قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی» مصوب ۱۳۸۱/۰۳/۰۴، آئین نامه اجرائی آن مصوب ۱۳۸۱/۷/۲۳، «آئین نامه سرمایه گذاری خارجی در بورس و بازارهای خارج از بورس» مصوب ۱۳۸۹/۰۱/۲۹، قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی، ۱۳۷۲/۰۶/۰۷ و بخش نامه شماره ۶۰/۱۰۲۹ بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۹۷/۹/۱۳ و البته مقررات مرتبط دیگری، به تصویب رسیده و وضع شده اند. که این مقررات نسبت به مقررات قانون مصوب ۱۳۳۴ و همگام با تحولات حقوق بین الملل سرمایه گذاری و معاهدات دو و چندجانبه سرمایه گذاری، آزادی عمل بیشتری را برای سرمایه گذاران خارجی در جهت انتقالات عواید و منافع حاصل از سرمایه گذاری به خصوص در قالب انتقالات ارزی، به وجود آورده است. در همین راستا قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی مصوب ۱۳۸۱ در مواد (۱۳)، (۱۴) و (۱۵) انتقالات مربوط به سرمایه گذاری های خارجی را به سه گروه به شرح زیر تقسیم کرده و تشریفات مربوط به قابل انتقال شدن هر یک از موارد را در مواد مربوطه مقرر نموده است:

الف: اصل سرمایه خارجی و منافع آن یا آنچه از اصل سرمایه باقی مانده باشد؛

ب: سود سرمایه گذاری خارجی؛

ج: پرداخت های مربوط به اقساط تسهیلات مالی سرمایه گذاری خارجی و هزینه های مربوطه، قراردادهای حق اختراع، دانش فنی، کمک های فنی و مهندسی، اسامی و علائم تجاری، مدیریت و قراردادهای مشابه در چارچوب سرمایه گذاری خارجی.

ماده (۱۷) همان قانون نیز سه منبع تامین ارز برای انتقالات فوق الذکر را بدین شرح ذکر نموده است: الف: خرید ارز از نظام بانکی؛ ب: از محل ارز حاصل از صدور محصولات تولیدی یا ارز حاصل از ارائه خدمات بنگاه اقتصادی که سرمایه خارجی در آن به کار گرفته شده است؛ ج: صادرات کالا های مجاز طبق فهرستی که در اجرای این بند به تصویب هیات وزیران با رعایت قوانین و مقررات مربوطه می رسد.

مطابق تبصره (۱) ماده (۱۷) قانون مذکور، به کارگیری یک یا ترکیبی از روش های فوق در مجوز سرمایه گذاری خارجی درج می گردد و بر اساس تبصره (۳) ماده یاد شده، بانک مرکزی مکلف است معادل ارزی وجوه قابل انتقال موضوع بند اول (الف) فوق را با موافقت سازمان سرمایه گذاری و تأیید وزیر امور اقتصادی و دارائی تامین نماید و در اختیار سرمایه گذار خارجی قرار دهد. به علاوه بر اساس مواد (۲۳) و (۲۴) آئین نامه اجرائی قانون مذکور انتقالات ارزی سرمایه گذاری های خارجی به استثنای ترتیبات قراردادی که مقرر است برگشت اصل سرمایه و سایر انتقالات از محل صادرات کالا انجام شود، از محل ارز خریداری شده از نظام بانکی تامین میشود (حاتمی و کریمیان، ۱۳۹۳: ۳۶۱-۳۶۲).

بر اساس ماده (۲۲) آئین نامه اجرائی قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی، کلیه درخواست های مربوط به انتقال سرمایه، سود و عایدات ناشی از افزایش ارزش سرمایه باید مستند به گزارش موسسه حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی ایران باشد. اینگونه انتقالات پس از کسر کلیه کسورات قانونی به میزانی که موسسه حسابرسی یاد شده تایید کند مسیر است. بر همین اساس درخواست های مربوط به انتقالات ارزی سرمایه گذاری های خارجی به سازمان سرمایه گذاری و کمک های اقتصادی و فنی ایران تسلیم می شود که پس از انجام تشریفات لازم طرح مطلب در هیات سرمایه گذاری خارجی، میزان قابل انتقال تعیین و با تأیید وزیر امور اقتصادی و دارائی مجوز خروج وجوه مربوطه در هر مورد صادر می شود. پس از صدور مجوز، سازمان نسخه ای از مجوز را به شعبه بانکی که سرمایه گذار خارجی وجوه ریالی خود را نزد آن نگهداری می نماید ارسال نموده و از شعبه مذکور درخواست می کند که مبلغ ارزی مندرج در مجوز را به حساب معرفی شده توسط سرمایه گذار نزد بانک های خارج از کشور حواله نماید. شایان ذکر است خروج آن بخش از سرمایه خارجی که در چارچوب مجوز سرمایه گذاری خارجی به کشور وارد شده اما به کار گرفته نشده باشد، از شمول کلیه قوانین و مقررات ارزی و صادرات و واردات مستثنی میباشد (میروسی، ۱۳۹۳: ۱۶۷).

۲-۳-۱. انقال ارز ناشی از سرمایه گذاری خارجی در بازار سرمایه (بورس و خارج از بورس)

سرمایه گذاری خارجی در بازار سرمایه یکی از مهم ترین و پرکاربرد ترین انواع سرمایه گذاری خارجی محسوب می شود. این پدیده از آن جهت مهم تلقی می شود که خود در برگیرنده دو موضوع اساسی یعنی «سرمایه گذاری خارجی» و «بازار سرمایه» است. بازار

سرمایه، مرجع جمع آوری نقدینگی و پس اندازها به منظور تامین مالی پروژه های سرمایه گذاری است. این بازار سرمایه است که نقش هدایت و تخصیص منابع اقتصادی را به سوی واحدهای اقتصادی نیازمند سرمایه بر عهده دارد. چنین فواید و ضرورت هایی موجب شده که این نوع سرمایه گذاری علیرغم تصریح قانونگذار در «قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی» مورد توجه متولیان کشور قرار گیرد و اولین بار در سال ۱۳۸۴ به موجب آئین نامه هیات وزیران، چهارچوب قانونی، تنظیمی و نظارتی به خود بگیرد. این آئین نامه تحت عنوان «آئین نامه سرمایه گذاری اشخاص خارجی در بورس اوراق بهادار» صرفاً به بحث سرمایه گذاری اشخاص خارجی در بازار بورس اوراق بهادار که در حقیقت یکی از ارکان بازار سرمایه کشور محسوب می شود می پرداخت که به دلیل برخی نواقص و مشکلات در سال ۱۳۸۹ جای خود را به «آئین نامه سرمایه گذاری خارجی در بورس ها و بازار های خارج از بورس داد (باقری مطلق، ۱۳۹۷: ۲).

مطابق آئین نامه مذکور، سرمایه گذاران خارجی که با دریافت مجوز معامله مبادرت به خرید و فروش اوراق بهادار پذیرفته شده می کنند، مجازند اصل سرمایه و عایدات سرمایه ای و سود های نقدی دریافتی خود را با رعایت مقررات ارزی کشور به خارج از ایران منتقل کنند و فعالیت سرمایه گذاران خارجی در بورس منوط به اخذ مجوز سرمایه گذاری خارجی از سازمان سرمایه گذاری نیست، گرچه امکان صدور مجوز سرمایه گذاری خارجی برای سرمایه گذاران ایرانی با سرمایه دارای منشأ خارجی میسر است (میروسی، ۱۳۹۳: ۱۶۷).

۲-۳-۲. مقررات مربوط به خروج ارز ناشی از سرمایه ای در مناطق آزاد تجاری -

صنعتی

مواد (۱۲) تا (۱۵) قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی مصوب ۱۳۷۲/۰۶/۰۷ به مقررات خروج سرمایه و عایدات سرمایه ای اختصاص دارد. به موجب ماده (۱۲) این مقررات: «خروج سود ویژه و مبالغ مربوط به اصل و منافع حاصل از فعالیت های اقتصادی سرمایه های خارجی و سرمایه های ارزی ایرانیان و همچنین مبالغ ناشی از فروش یا واگذاری این گونه سرمایه ها از مناطق مجاز است. سازمان هر منطقه به درخواست اینگونه سرمایه داران و پس از احراز این که مبالغ مورد درخواست برای خروج از مناطق، حاصل بکار انداختن سرمایه ثبت شده سرمایه گذاران در موضوع مجوز سرمایه گذاری است و حصول اطمینان از موارد مندرج در تبصره زیر، تاییدیه لازم را ظرف یک هفته از تاریخ وصول درخواست صادر می کند. تبصره: سازمان هر منطقه باید در بررسی های خود،

ملاحظات مربوط به برخورداری سرمایه گذار از معافیت های مالیاتی موضوع ماده (۱۳) قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی و نیز خالص بودن مبالغ مورد درخواست برای خروج را مورد توجه قرار دهد». افزون بر مواد یاد شده، پرداخت های مربوط به اقساط اصل وام و هزینه های متعلقه، قرارداد های حق اختراع، دانش فنی، کمک های فنی و مهندسی، علائم تجاری، مدیریت و قرارداد های مشابه در چارچوب طرح سرمایه گذاری بر اساس قراردادهای مربوطه و صورت های مالی با اطلاع سازمان مجاز بوده و قابل انتقال به خارج از مناطق است (حاتمی و کریمیان، ۱۳۹۳: ۳۶۳). البته این قیود با فلسفه آزاد بودن منطقه تجاری - صنعتی منافات دارد چرا که در این مناطق، آزادی ورود و خروج سرمایه تضمین میگردد (شیروی، ۱۳۹۳: ۴۷).

۲-۳-۳. تاثیر معاهدات دو و چند جانبه بین المللی بر حقوق سرمایه گذاری ایران

همانگونه که قبلاً و در همین مقاله به آن اشاره گردید، موافقت نامه ها یا همان معاهدات سرمایه گذاری نقش بسیار مهم و محوری را در خصوص تدبیر ابعاد مختلف سرمایه گذاری خارجی بازی می کنند. موافقت نامه های پرشمار دو (۸) و چند جانبه ای در سراسر جهان در خصوص تسهیل سرمایه گذاری منعقد گردیده که یکی از موضوعات مهم تمام این موافقت نامه ها، لزوم انتقال آزاد و آسان عواید حاصل از سرمایه گذاری توسط سرمایه گذار به خارج از کشور میزبان (کشور سرمایه پذیر) در قالب انتقال ارز می باشد (۹).

ایران نیز با امضای معاهدات دو جانبه و چندجانبه سرمایه گذاری با کشورهای مختلف و از جمله کشورهای توسعه یافته طی دو دهه اخیر و الحاق به کنوانسیون نیویورک در خصوص اجرای احکام داوری خارجی در سال ۱۳۸۰ و عضویت در کنوانسیون تاسیس آژانس چندجانبه تضمین سرمایه گذاری (میگا). در سال ۱۳۸۳، گام های اساسی در جهت همسو کردن محیط حقوقی سرمایه گذاری خارجی خود با تحولات بین المللی و ایجاد فضای مطلوب سرمایه گذاری در کشور برداشته است (سلطان زاده، ۱۳۹۳: ۲۱۹).

گرچه در اکثر معاهدات سرمایه گذاری، آزادی شایان توجهی برای نقل و انتقالات عواید ناشی از سرمایه گذاری (آن هم در قالب انتقال ارز) پیشبینی گردیده لیکن در خصوص ایجاد محدودیت در مورد انتقالات وجوه مربوط به سرمایه گذاری، در برخی از معاهدات دو جانبه

سرمایه گذاری، شروطی در خصوص تسویه مالیاتی پیش بینی گردیده که برای مثال می توان به بند ۱ ماده ۷ موافقتنامه تشویق و حمایت متقابل از سرمایه گذاری بین جمهوری اسلامی ایران و فدراسیون روسیه اشاره نمود (۱۰).

۲-۴. معیار های حمایتی انتقال ارز در معاهدات سرمایه گذاری

در معاهدات سرمایه گذاری نوع ارز به انتخاب سرمایه گذار بین ارزهای رایج کشور میزبان، یا حداقل به ارزی می باشد که سرمایه گذار وارد کشور میزبان نموده است (انصافی آذر، ۱۳۹۷: ۱۱۰). از نظر رویه عرفی و مقررات بین المللی نیز آزادی و امنیت سرمایه گذار در انتقال ارز حاصل از سرمایه گذاری به خارج از کشور میزبان بسیار با اهمیت شناخته شده و از آن حمایت گردیده است. برای نمونه می توان به ماده (۱۱) کنوانسیون میگا اشاره نمود که طبق آن «هرگونه عمل قابل انتساب به دولت میزبان در جهت ایجاد محدودیت [تبدیل و] انتقال پول رایج آن دولت به «ارز قابل استفاده [قابل تبدیل] به صورت آزاد» یا پول دیگری که برای دارنده تضمین قابل قبول باشد، به خارج از کشور میزبان، شامل قصور دولت میزبان به عمل کردن در دوره زمانی معقول در برابر درخواست دارنده تضمین برای چنین انتقالی [از جمله خطرات بیمه پذیر محسوب میشود]» (حاتمی و کریمیان، ۱۳۹۳: ۳۴۰).

از دیگر معیارهای مهم حمایتی انتقال ارز، نرخ مبادلاتی برای انتقالات ارزی و زمان بندی این انتقالات می باشد. در این خصوص، ارز مرجع، نرخ آزاد یا نرخ محاسباتی مواردی هستند که می توانند مد نظر قرار گیرند. ماده (۱۲) قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی ایرانی اشعار می دارد: «نرخ ارز مورد عمل به هنگام ورود یا خروج سرمایه خارجی و همچنین کلیه انتقالات ارزی در صورت تک نرخی بودن ارز همان نرخ رایج در شبکه رسمی کشور و در غیر این صورت نرخ آزاد روز به تشخیص بانک مرکز جمهوری اسلامی ایران ملاک خواهد بود» (میروسی، ۱۳۹۳: ۱۷۰).

از جهت زمانی بندی انتقالات نیز باید بیان نمود که اکثر معاهدات دو جانبه سرمایه گذاری در بردارنده قوانینی هستند که کشور میزبان را به انتقال سرمایه «بدون هیچ تاخیر نامعقول» (غیر موجه) ملزم می دارند. البته واژه «تأخیر نامعقول» می بایست در هر مورد خاص به طور مجزا تفسیر و تعیین گردد. در معاهدات دو جانبه سرمایه گذاری ایران نیز اصطلاح «بدون تاخیر به معنای مدت زمانی است که قاعدتاً برای تکمیل تشریفات انتقال پرداخت ها لازم است. مدت مذکور از تاریخ تسلیم کلیه مدارک مورد نیاز شروع خواهد شد و به هیچ دلیل از دو ماه

تجاوز نخواهد کرد. در مورد زمان مبنا برای محاسبه نرخ ارز در بحث انتقالات، روز مراجعه سرمایه گذار به بانک مبنای محاسبه نرخ ارز قرار خواهد گرفت مشروط بر اینکه معادل ریالی انتقالات مورد نظر نیز در آن تاریخ به بانک پرداخت شود (میرووسی، ۱۳۹۳: ۱۷۱).

۲-۵. انتقالات ارزی از دیدگاه آراء صادره از دیوان داوری دعاوی ایران و آمریکا

در ژانویه ۱۹۸۱ (۲۹ دی ۱۳۵۹) با وساطت دولت الجزایر، ایالات متحده آمریکا و ایران تصمیم گرفتند برای حل مسائل خود، راه مسالمت آمیزی انتخاب کنند و بدینوسیله به بیانیه های الجزایر پیوستند. آزادی اموال ایران و انتقال آزاد آن اساسی ترین هدف و موضوع بیانیه است. طبق اصول کلی بیانیه الجزایر، قصد هر دو دولت این است که کلیه دعاوی بین هر دولت با اتباع دیگر را لغو و موجبات حل و فصل و ابطال کلیه این دعاوی را از طریق یک داوری لازم الاجرا فراهم نماید و بدین منظور دیوان داوری دعاوی جمهوری اسلامی ایران - ایالات متحده آمریکا شکل گرفت (گزارش آراء دیوان داوری دعاوی ایران - ایالات متحده آمریکا، ۱۳۹۱: ۴۶).

همچنین لزوم انتقال ارز ناشی از سرمایه گذاری اتباع و شرکت های آمریکایی از طریق بانک مرکزی ایران نیز بعضاً موضوع آراء صادره از سوی دیوان داوری دعاوی جمهوری اسلامی ایران - ایالات متحده آمریکا قرار گرفته (۱۱) که جهت پرهیز از اطاله کلام از ورود به جزئیات آراء مذکور در این مقال خود داری گردیده است.

نتیجه گیری

در کلیه موافقتنامه های سرمایه گذاری بین المللی حمایت های حقوقی از سرمایه گذاری خارجی و در ارتباط با جریان آزاد سرمایه پیشبینی شده است. رویه و عرف حاکم بر حقوق سرمایه گذاری بین المللی به گونه ای است که جهت جلب نظر سرمایه گذاران برای سرمایه گذاری در کشورهای مقصد، سیاستهای مالی و ارزی کشورهای میزبان سرمایه گذاری، به گونه ای تعدیل شود که ضمن حفظ حقوق و انتظارات سرمایه گذار خارجی در خروج ارز

ناشی از سرمایه گذاری خارجی و تسهیل در جهت اجرای آن، نظام اقتصادی و مالی کشور میزبان نیز حفظ و صیانت گردد و در همین راستا مقررات مربوط به سرمایه گذاری کشورها، خود را برای رسیدن به این اهداف همسو نموده و از مقررات سختگیرانه که ایجاد مانع کاسته می شود. به ویژه بسیاری از کشورها در آسیا و اروپا، سیاستهای جدید تشویق سرمایه گذاری وضع نموده اند که یکی از این سیاست ها آسان تر نمودن مقررات مبادلات ارزی خارجی می باشد. حقوق ایران نیز متأثر از همین سیاست ها و جریانات بین المللی سیاست های خود را در جهت جذب سرمایه گذاری های خارجی تعدیل نموده به گونه ای که قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی مصوب ۱۳۸۱ و آیین نامه اجرایی آن و همچنین سایر مقررات، آیین نامه ها و بخش نامه ها، نسبت به سیاست ها و مقررات گذشته، بستر و شرایط بسیار آسان تری را برای انتقالات ارزی مربوط به سرمایه گذاری های خارجی فراهم نموده است.

با این حال، سیاست قانونگذار ایران این است که برای حفظ مقررات ارزی کشور و جلوگیری از لطمه به این مقررات به بهانه سرمایه گذاری خارجی، هر گاه ارزی غیر از آنچه که از طریق صادرات تحصیل می شود و منشاء خارجی دارد بخواهد از کشور خارج شود تابع مقررات ارزی باشد. در مقابل، ارز حاصل از صادرات سرمایه گذاری خارجی در حدود مصادیقی که از طرف هیئت سرمایه گذاری تعیین شده است از شمول هرگونه مقررات محدود کننده صادرات و مقررات ارزی از جمله سپردن تعهد برای بازگشت ارز حاصل از صادرات به کشور براساس مقررات دولتی موجود یا آنچه در آینده جاری می گردد، معاف باشد (خزاعی، ۱۳۹۲: ۲۴). تغییرات نرخ ارز از عواملی است که اثر منفی بر سرمایه گذاری مستقیم خارجی در ایران داشته است. حاکمیت سیستم چند نرخ ارز بر اقتصاد کشور طی دهه های اخیر، پدیده هایی مانند رانت جوئی، اتلاف منابع ارزی، وابستگی بخش های اقتصادی کشور به ارز، اثر نامطلوبی روی سرمایه گذاری خارجی داشته است. در این ارتباط اصلاح سیستم ارزی کشور می تواند نقش موثری در جذب سرمایه گذاری خارجی داشته باشد. در این خصوص، اگر چه در سال ۱۳۸۱ اقدامات اساسی اتخاذ شد و سیاست تک نرخ ارز به اجرا در آمد، اما باید توجه داشت که با توجه به سوابق نه چندان مطلوب این متغیر، کوچک ترین شوک میتواند آثار منفی قابل ملاحظه ای برای سرمایه گذاری خارجی بر جای گزارد.

۱. Local Currency.

۲. North American Free Trade Agreement.

۳. The Energy Charter Treaty.

۴. International Centre Settlement Disputes: مرکز بین المللی حل و فصل اختلافات

ناشی از سرمایه گذاری خارجی

۵. Foreign Currency Transfer.

۶. برای اطلاع بیشتر از مقررات و جزئیات این اساسنامه و بخصوص مفاد ماده (۸) آن ر.ک. به اساسنامه صندوق بین المللی پول مصوب ۲۲ ژوئیه ۱۹۴۴.

۷. برای نمونه ر. ک. Agreement between the Government of the Republic of Korea and Armenia (Article ۶), ۱۹/۱۰/۲۰۱۸; Agreement Between Australia and the Uruguay (Article ۹), ۰۵/۴/۲۰۱۹; Agreement Between Australia and the Uruguay (Article ۹), ۰۵/۴/۲۰۱۹; Agreement Between Japan and the Islamic Republic of Iran on Reciprocal Promotion of Investment (Article ۱۱), February ۱۵, ۲۰۱۶; Investment Promotion and Protection Agreement Between Nigeria and Singapore (Article ۷), November ۴, ۲۰۱۶; Agreement between Qatar and Singapore for the Reciprocal Promotion and Protection of Investments (Article ۷), November ۴, ۲۰۱۶.

۸. BIT: Bilateral Investment Treaty.

۹. برای نمونه ر. ک. موافقت نامه های تشویق و حمایت متقابل از سرمایه گذاری بین ایران و آلمان (۲۰۰۵/۰۶/۲۳)؛ ایران و کویت (۲۰۱۹/۰۳/۱۴)؛ ایران و افغانستان (۲۰۰۸/۰۲/۰۲)؛ ایران و فرانسه (۲۰۰۴/۱۱/۱۲) همچنین ر. ک. به موافقت نامه تشویق و حمایت از سرمایه گذاری بین کشورهای عضو آکو مصوب ۱۳۸۸/۰۹/۲۱ موافقت نامه نفت مجمع تشخیص مصلحت نظام.

۱۰. به طور کلی مفاد این بند اشاره به شرایط انتقال عواید و از جمله وجوه مربوط به سرمایه گذاری به خارج دارد و این شرایط عبارتند از ۱- رعایت قوانین و مقررات داخلی هر کشور ۲- وجود حسن نیت در اقدامات و اعمال ۳- انجام همه تعهدات از قبیل پرداخت مالیات و بیمه های اجتماعی ۴- حق بیمه و ۵- پرداخت دیگر حقوق و عوارض دولتی.

۱۱. برای نمونه رک: همان منبع، جلد چهارم تصمیم شماره ۳۰-۱۴۹-۱؛ جلد پنجم، حکم شماره ۱۱۶-۱-۳، ص ۶۹ و حکم شماره ۱۴۲-۱۰۰-۳، ص ص ۲۳۰-۲۱۶؛ جلد هشتم، حکم شماره ۳۱۴-۱۲۴-۱، ص ص ۳۷۷-۳۷۶ و جلد نه، حکم شماره ۴۶۷-۶۶-۱

• منابع فارسی

الف - کتب و مقالات

- انصافی آذر، بهنام (۱۳۹۷). «سرمایه گذار در رویه داوری بین المللی» با مقدمه دکتر محسن محبی رییس دفتر امور حقوقی جمهوری اسلامی ایران، تهران: موسسه مطالعات حقوقی شهر دانش، چاپ دوم.
- آتشی، مرجان (۱۳۸۸). شرکت های خارجی در ایران، تهران: انتشارات نهایی.
- باقری مطلق، نرگس (۱۳۹۷). قواعد حاکم بر ورود و خروج سرمایه گذاری خارجی در بازار سرمایه ایرانی، دو فصلنامه دانشگاه حقوق اقتصادی، دوره جدید سال بیست و پنجم، شماره ۱۴.
- پیران، حسین (۱۳۸۹). مسائل حقوقی سرمایه گذاری بین المللی، انتشارات گنج دانش.
- حاتمی، علی و کریمیان، اسماعیل (۱۳۹۳). حقوق سرمایه گذاری خارجی در پرتو قانون و قراردادهای سرمایه گذاری، تهران: انتشارات تیسرا.
- خراعی، حسین (۱۳۹۲). حقوق تجارت بینالملل: مشارکت تجاری، تهران: انتشارات جنگل، جاودانه، چاپ دوم.
- رودلف دالزر و کرسیتوف شروتر (۱۳۹۳). اصول حقوق بین الملل سرمایه گذاری، ترجمه سید قاسم زمانی و به آذین حسینی، تهران: موسسه مطالعات و پژوهش های حقوقی شهر دانش، چاپ سوم.
- سلطان زاده، سجاد (۱۳۹۳). ساختار و رویه داوری مرکز بین المللی حل و فصل اختلاف سرمایه گذاری (ایکسید)، نشر خرسند، چاپ اول.
- شیروی، عبدالحسین (۱۳۹۳). تجارت بینالملل، تهران: انتشارات سمت، چاپ هفتم.
- عسکری، پوریا (۱۳۹۱). حقوق سرمایه گذاری خارجی در رویه داوری بین المللی، مؤسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی.
- فرجی، یوسف (۱۳۹۰). پول ارزوبانگذاری، شرکت چاپ و نشر بازرگانی، چاپ پانزدهم.
- کلانتری، حسین (۱۳۹۶). قانون قابل اعمال بر دعاوی ناشی از سرمایه گذاری بینالمللی، تهران: انتشارات شهر دانش، چاپ اول.
- گزارش آراء دیوان داوری دعای ایران ایالات متحده آمریکا (۱۳۹۱). معاونت تدوین، تنقیح و انتشارات قوانین و مقررات، جلد دوم.

- گزارش آراء دیوان داوری دعاوی ایران - ایالات متحده آمریکا (۱۳۹۱). معاونت تدوین، تنقیح و انتشارات قوانین و مقررات، جلد چهارم.
- گزارش آراء دیوان داوری دعاوی ایران - ایالات متحده آمریکا (۱۳۹۱). معاونت تدوین، تنقیح و انتشارات قوانین و مقررات، جلد پنجم.
- گزارش آراء دیوان داوری دعاوی ایران - ایالات متحده آمریکا (۱۳۹۱). معاونت تدوین، تنقیح و انتشارات قوانین و مقررات، جلد هشتم.
- گزارش آراء دیوان داوری دعاوی ایران - ایالات متحده آمریکا (۱۳۹۱). معاونت تدوین، تنقیح و انتشارات قوانین و مقررات، جلد نهم.
- ماندگار، مصطفی (۱۳۸۴). مدخلی بر نظام حقوق حاکم بر سرمایه گذاری خارجی در ایران، مجله پژوهشهای حقوقی، شماره ۷.
- میروسی، علیرضا (۱۳۹۳)، حقوق سرمایه گذاری خارجی در چارچوب معاهدات دوجانبه سرمایه گذاری، تهران: انتشارات پریس، چاپ اول.

- Agreement Between Australia and the Uruguay (Article ۹), ۰۵/۴/۲۰۱۹
- Agreement Between Japan and the Islamic Republic of Iran on Reciprocal Promotion of Investment (Article ۱۱), February ۱۵, ۲۰۱۶
- Agreement Between Qatar and Singapore for the Reciprocal Promotion and Protection of Investments (Article ۷), November ۴, ۲۰۱۰
- Agreement Between the Government of the Republic of Korea and Armenia (Article ۶), ۱۹/۱۰/۲۰۱۸
- Investment Promotion and Protection Agreement Between Nigeria and Singapore (Article ۷), November ۴, ۲۰۱۰
- konrad Von Moltke, An International Investment Regime, Issues of sustainability